УДК: 339.5

А.В. ШКУМАТ, НТУ «ХПІ», Харків, Україна
І.А. ЧЕКМАСОВА, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ», Харків, Україна

Механізм організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Організація зовнішньоекономічної діяльності підприємства дуже складна і трудомістка робота. Вона вимагає уважного опрацювання таких питань як кон'юнктура ринку, потенційні покупці і продавці, встановлення ділових контактів з ними, проведених переговорів, підписання угод і т. д. Тому, для ефективного керівництва ЗЕД на рівні підприємства, необхідна адекватна до умов його роботи структура (основа) управління. Будь-яке підприємство має відповідну основу, яка пов'язує всі його підрозділи, служби, органи.

Розрізняють організаційно-виробничу структуру, структуру управління, організаційну структуру підприємства. На будь-якому підприємстві є системи, які управляють і якими управляють. До першої відносяться органи, служби, апарат управління. До іншої – виробничі підрозділи (цехи, ділянки, відділи).

Організаційно-виробнича структура відображає побудову системи, якою управляють, структура управління – систему, яка управляє, а організаційна структура підприємства – побудову і взаємозв'язок обох даних систем.

Таким чином, структура управління ЗЕД відображає побудову системи управління в даній сфері, тобто органи, служби, апарат, що здійснює управління ЗЕД.

Апарат управління будується з урахуванням необхідного оновлення ланок (по горизонталі) і ступенів чи рівнів управління (по вертикалі). Ланка управління – це структурний підрозділ чи окремі спеціалісти, що виконують відповідні функції управління.

Організаційна структура управління ЗЕД як складова частина внутрішньофірмового управління визначається, насамперед, загальною стратегією підприємства, а також стратегією ЗЕД як її складової. Загальноприйнятою вважають стратегію засобом виживання фірми шляхом адаптування до середовища, а структуру – конструкцією, що її підтримує. Ланки ланцюга «середовище – стратегія – структура» взаємопов'язані і взаємозумовлені. Якщо вони не відповідають одне одному, то під загрозу ставиться саме існування фірми.

Організаційна структура управління ЗЕД визначається тією метою і завданнями, які вона покликана вирішувати. Її мета – максимізація прибутку на довготривалий період за рахунок ефективної участі в міжнародному підприємництві. Організаційна структура управління ЗЕД, як і внутрішньофірмового управління, повинна постійно розвиватися і вдосконалюватися, пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі і сфері управління. Її форми і методи не можуть залишатися незмінними.

На формування організаційної структури управління ЗЕД значний вплив здійснюють такі фактори: розмір фірми, значення і характер зарубіжної діяльності, характер експортної і виробленої на іноземних підприємствах продукції, специфіка ринків приймаючих країн і рівень конкуренції на них та ін. Організаційні форми управління ЗЕД на виробничих підприємствах в Україні багато в чому індивідуалізовані. Разом з тим можна виділити деякі загальні риси.

О. Кириченко зазначає, що на виробничих підприємствах, які приймають активну участь у зовнішньоекономічній діяльності, зовнішньоекономічний апарат в даний час існує в основному в двох формах: відділу зовнішньоекономічних зв'язків (ВЗЕЗ) в рамках діючого апарату управління та зовнішньоторгової фірми (ЗТФ).

Відділ зовнішньоекономічних зв'язків (ВЗЕЗ) не являється самостійним структурним підрозділом підприємства. Він являє собою частину апарату управління. Його головне завдання полягає в управлінні ЗЕД як елементом єдиної цілісної системи внутрішньофірмового управління. Цей відділ не займається безпосередньо транспортуванням вантажів, митними процедурами і т. д. Він створюється, як правило, для планування, організації і координації ЗЕД.

Головними завданнями ВЗЕЗ підприємства є сприяння розвитку ЗЕД підприємства з метою прискорення його соціально-економічного розвитку, управління експортним потенціалом підприємства, постійне його зміцнення й розвиток, вивчення кон'юнктури іноземних ринків, збір і накопичення відповідної інформації, організація експортно-імпортних операцій, забезпечення їх ефективності, організація протокольних заходів.

Відповідно до завдань визначаються функції ВЗЕЗ і формується організаційна структура управління. ВЗЕЗ зазвичай очолює начальник відділу. Відділ складається із ланок (груп, секторів, бюро і спеціалістів).

Організаційні принципи побудови управління зовнішньоторгової фірми (ЗТФ) залежить від її завдань і функцій, зображених в уставі. Основними завданнями ЗТФ, як правило, є планування, організація і регулювання зовнішньоторгових угод, збільшення об'єму експорту і вдосконалення його структури, підвищення ефективності імпортних закупок у відповідності до стратегії підприємства, вивчення кон'юнктури товарних світових ринків і виявлення критеріїв та вимог, які ставляться до конкурентоздатності товарів, вироблення рекламних заходів з метою розширення експорту та ін. Вирішення цих та інших завдань визначає функції ЗТФ і її організаційну структуру управління. Директор ЗТФ, як правило, підпорядковується директору підприємства чи його заступнику по зовнішньоекономічних зв'язках.